

De geschiedenis van een herenhuis te Beverwijk

Karianne Vozza-Vandenbroucke

Het huis op Breestraat 101 te Beverwijk is een van de weinige panden aan de hoofdstraat met een intacte woonhuisgevel (afb. 1). Het hoekhuis lijkt zich met haar strakke achttiende-eeuwse uiterlijk afzijdig te houden van de winkeldrukke en het straatlawaaï. Deze 'houding' sluit aan bij de functie die het pand de afgelopen 80 jaar heeft gehad: de pastorie van de in de achtertuin gelegen St. Agathakerk. In enkele decennia is

het strenge pastoorshuis veranderd in een levendig centrum, waar vooral parochianen aanbellen.

Breestraat 101 is een Rijksmonument geworden wegens haar "ingang met een door vazen bekroonde pilasteromlijsting. De voorgevel afgedekt door een met twee vazen bekroonde lijst op consoles" en een "houten dakkapel in Lodewijk XV-stijl"¹, maar de bescherming die dit statuut heeft gebracht, behelst



Afb. 1. Breestraat 101 met de St. Agathakerk op de achtergrond (foto K. Vandenbroucke)

ook een belangrijk interieur. Het interieur bevat verschillende alledaagse details die zelden op deze wijze bewaard zijn. Daarom is het huis een bijzonder studieobject om te leren over bouwen en wonen door de gegoede burgerij in een kleine provinciestad in de achttiende eeuw.

Dit artikel is een synthese van de afstudeerscriptie *The St. Agatha vicarage Beverwijk, a restoration and a renovation plan*, die de auteur schreef tot het behalen van de postgraduaat Master of Conservation of Historic Towns and Buildings aan het Raymond Lemaire International Centre for Conservation². In het onderzoek is de bouwhistorie van het huis bestudeerd door vanuit een breed perspectief steeds verder in te zoomen.

Beverwijk

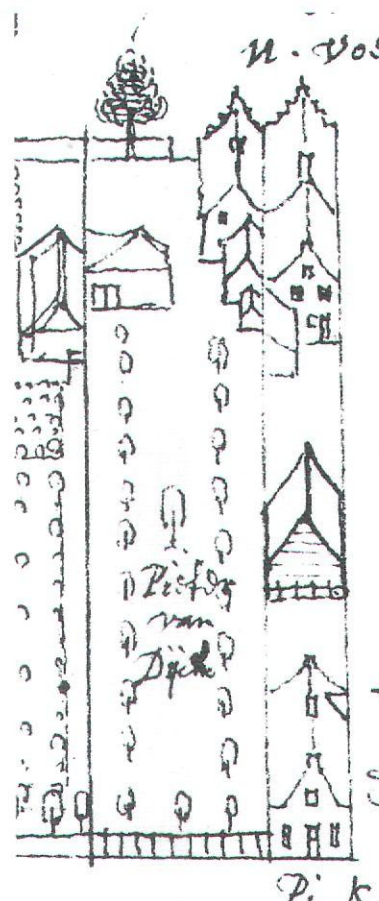
Beverwijk is ontstaan als overslagplaats tussen de scheepvaartroute via het IJ en de weg van Haarlem naar Egmond. Rond 1276, toen Beverwijk de rechten verkreeg een interregionale weekmarkt te houden, werd een nieuwe en grotere marktstraat aangelegd evenwijdig aan de kust van het Wijkermeer: de Breestraat.³

De kleine handelsnederzetting bloeide in de veertiende en vijftiende eeuw, maar had het zwaar te voorduren in de 80 jarige oorlog, waarin ze keer op keer werd geplunderd en verwoest. Na de laatste verwoesting in 1576 stonden slechts 9 huizen, een halve kerk en de muren van het gemeentehuis en de lakenhal overeind. In de Gouden Eeuw van Holland was Beverwijk snel terug opgebouwd. Het oorspronkelijk stratenpatroon werd aangehouden, maar door de snelle wederopbouw verkreeg het stadje meer orde en harmonie. Het werd een trekpleister voor rijke Amsterdamse kooplieden, die er in de zomer op ongeveer twee uur zeilen van de hoofdstad verbleven in hun buitenhuizen.⁴

Gedurende de zeventiende en de achttiende eeuw slibde het Wijkermeer langzaam dicht. Toen het in het begin van de negentiende eeuw onbevaarbaar was geworden, droogde hiermee ook de belangrijkste bronnen van inkomst van Beverwijk op: de handel en de buitenhuizen.⁵ De opening van het Noordzeekanaal in 1873 en de aanleg van de spoorlijn tussen Haarlem en Uitgeest in datzelfde jaar bracht nieuwe perspectieven. Door de ontwikkeling van IJmuiden is Beverwijk opnieuw een centrum van regionale betekenis geworden, met een exponentiele bevolkingsgroei.⁶

Twee huizen in de zeventiende eeuw

De eerste betrouwbare plattegrond van Beverwijk na de verwoesting van de stad door de Spanjaarden is getekend door Daniel van Breen in 1648 en 1649. Het is een zeer gedetailleerd plan waar alle huizen in vogelvlucht op staan.⁷ Bij dit plan hoort een schetsboek waarin Daniel van Breen zijn voorbereidende schetsen en metingen heeft opgetekend.⁸ Uit deze schetsen blijkt dat op de huidige kavel van Breestraat 101 in 1649 twee huizen stonden langs de Breestraat en een aan de Achtermeerstraat, elk met een verschillende eigenaar.⁹ Beide huizen aan de Breestraat hebben een trapgevel aan de straat-



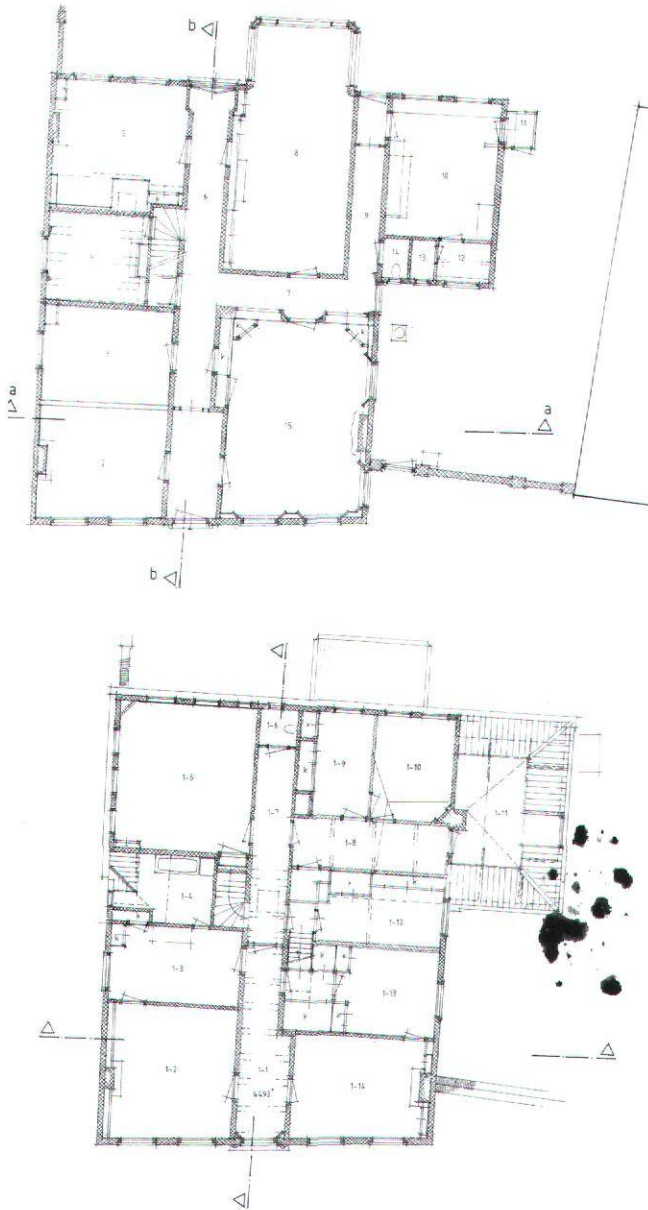
Afb. 2. Detail van blad 7 van schetsboek van Daniel van Breen met percelen die huidige Breestraat 101 beslaan (Van Venetien 1974, 23)

zijde en een achterbouw, dat bij het hoekhuis is uitgegroeid tot een achterhuis (afb. 2). Bij de kavel van het andere huis aan de Breestraat staat als naam van de eigenaar 'Pieter van Dijk' en op diens kavel stond een populier die, tot spijt van Daniel van Breen, in 1650 werd gekapt.¹⁰ Bij de kavel van het huis aan de Achtermeerstraat staat Pi. K., maar het is niet bekend waar dit naar verwijst.¹¹

Van deze huizen is behalve deze schets niets bekend, maar Daniel van Breen heeft in 1649 een ander huis van Beverwijk meer in detail getekend, namelijk de Franse school aan de Meerstraat, gebouwd in 1609. Hoewel dit een school is, is het gebouw duidelijk een combinatie van twee lange en smalle huizen met een voorkamer en een binnenhaard. Omdat Beverwijk in de eerste jaren van de zeventiende eeuw zo snel en harmonieus opgebouwd is en omdat de huizen van Breestraat 101 dezelfde gevels lijken te hebben als deze school, kan men er van uit gaan dat de huizen ook een dergelijk grondplan hadden – wat overigens meer algemeen een typische plattegrond was voor een woonhuis aan het begin van de zeventiende eeuw. De voorkamer was hoog en werd vaak gebruikt als werkplaats. Boven (een gedeelte van) de binnenhaard kon een opkamer zijn, waardoor deze twee lagere leefvertrekken

makkelijker te verwarmen waren. Een kelder diende voor opslag en in de uitbouw bevond zich de keuken.¹²

Als we naar het grondplan (afb. 3 A en B) kijken van het huidige pand Breestraat 101 vallen drie dingen op waardoor de zeventiende-eeuwse oorsprong van het plan vermoed kan worden: Ten eerste zijn er twee evenwijdige gangen in het achterste gedeelte van het huis, waarvan er een overbodig lijkt; ten tweede is de voordeur niet precies in het midden van de voorgevel; ten derde heeft het huis drie achteringangen – een aan elk uiteinde van een evenwijdige gang en een voor de keuken. Als het huidige pand in de achttiende eeuw gebouwd



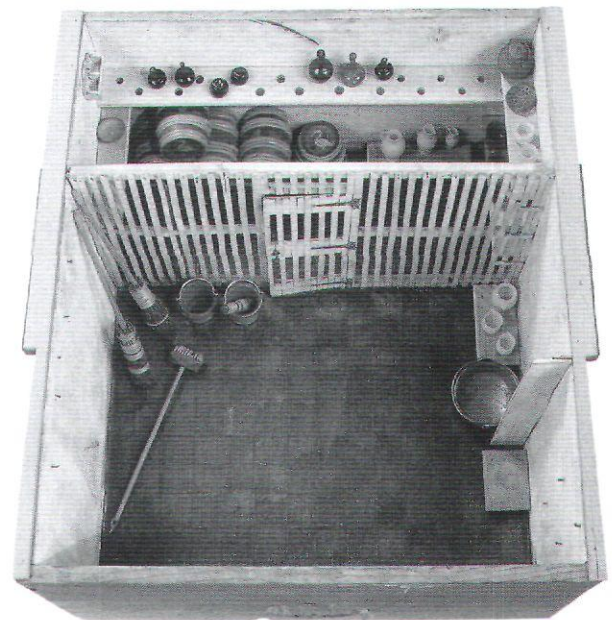
Afb. 3. A. Begane grond. Naar Braaksma&Roos 1997; B. Verdieping. Naar Braaksma&Roos 1997.

was op een lege kavel, zou een centrale voordeur leiden naar een enkele, centrale gang en zouden er – afgezien van de keukendeur – een centrale of twee symmetrisch geplaatste achterdeuren zijn. Enkel kijkend naar het grondplan kan al geconcludeerd worden dat er enkele zeventiende-eeuwse bouwdelen geïncorporeerd kunnen zijn in het achttiende-eeuwse huis.

De bouwsporen in het huis laten echter meer zien. Het tegelwerk en de inrichting van de kelder van Breestraat 101 in de huidige staat (afb. 4) komen bijvoorbeeld sterk overeen met dat van de kelder van het poppenhuis van Petronella Oortman



Afb. 4. De inrichting van de kelder met tegelvloer lijkt op de kelder van het poppenhuis van Petronella Oortman (foto K. Vandenbroucke)

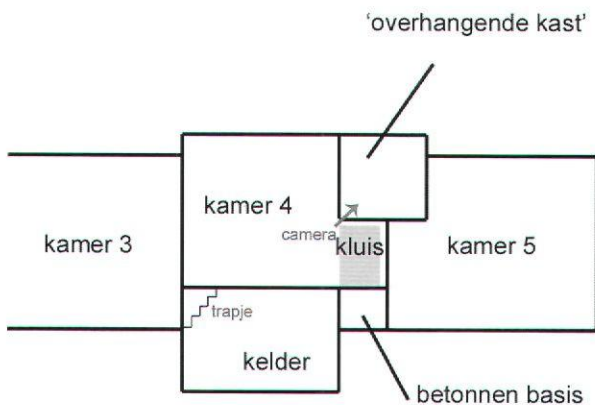


Afb. 5. Kelder van het poppenhuis van Petronella Oortman. (afbeelding poppenhuis Fock 2001, fig.121)

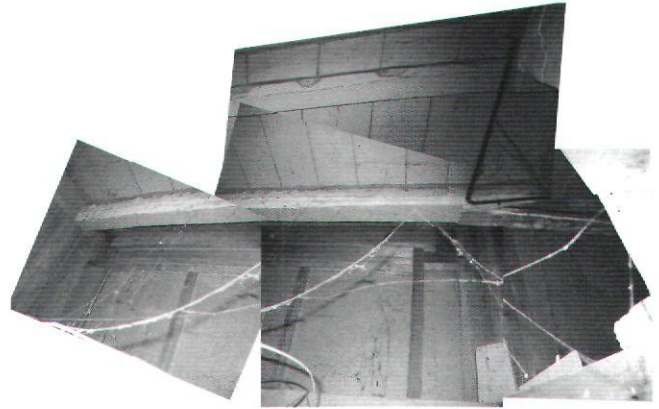
uit 1686-1690 (afb. 5). Dit hoeft geen onmiddellijke aanwijzing te zijn dat de kelder ook werkelijk uit de zeventiende eeuw stamt, omdat er weinig bekend is over de uitvoering van eenvoudige kelders in latere tijden. Boven de kelder is een opkamer (kamer 4, zie afb. 3 A en B plus afb. 7), die aansluit bij het niveau van de vijfde traprede van de hoofdtrap. In de kelder is de onderkant van een tweede, kleinere trap te



Afb. 6. Trapje in de kelder, schijnbaar van voorkamer naar opkamer, maar in beide kamers geen aansluiting (foto K. Vandenbroucke)

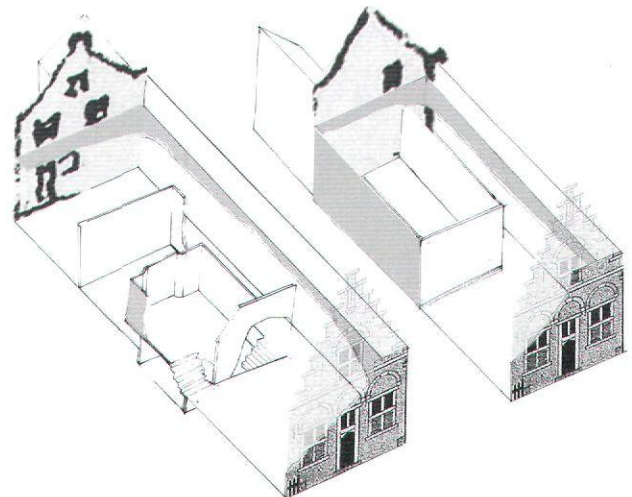


Afb. 7. Schematische doorsnede kamers 3 (voorkamer), 4 (opkamer), 5 (tuinkamer) en kelder



Afb. 8. Binnenkant van 'overhangende kast' tussen opkamer en tuinkamer (foto's K. Vandenbroucke)

zien (afb. 6), die vanaf de voorkamer (kamer 3) naar de opkamer leidt, maar waarvan noch in de voorkamer, noch in de opkamer sporen van aansluiting of toegang zijn. Vanuit de opkamer was misschien ook een verbinding naar de tuinkamer (kamer 5): Tussen de opkamer en de tuinkamer is een ruimte waar nu een kluis in staat en die is afgetimmerd aan voor- en achterzijde. Door een camera tussen de wand en de kluis te plaatsen, konden enkele foto's genomen worden die een beschilderd balkenplafond laten zien en een moderne betimmering aan de zijde van de tuin (afb. 8). Op een balk staan ook enkele eigennamen en de jaartallen 1892, 1901 en 1924 geschreven. Het meest interessante van deze ruimte is echter haar positie: Als een soort overhangende kast was er via deze ruimte contact mogelijk tussen de opkamer en de tuinkamer. Wellicht waren er in het verleden luiken tussen de twee kamers en was er onder deze overhangende kast in de tuinkamer een bedstee.



Afb. 9. Hypothese mogelijke indeling van de twee zeventiende-eeuwse huizen (tek. auteur)

De inrichting van de kelder, de opkamer - met trap naar de voorkamer en overhangend naar de tuinkamer -, en de mogelijke bedstee in de tuinkamer zijn bouwsporen die aantonen dat er inderdaad nog zeventiende-eeuwse bouwelementen aanwezig zijn in het achttiende-eeuwse huis. Gebaseerd op het iconografisch onderzoek en de bouwsporen is een schets gemaakt van een mogelijke indeling van de twee zeventiende-eeuwse huizen die op de plek hebben gestaan waar nu Breestraat 101 staat (afb. 9).

Gegoede achttiende-eeuwse burgerij

In het begin van de achttiende eeuw was Beverwijk een bloeiende regionale handelsstad met eigen nijverheid. Zo begon ene Pieter Laurensz Stelt in die periode een succesvolle azijnmakerij aan het Slangenwegje. Zijn zoon Lourens Joannes Stelt, geboren in 1736¹³, heeft op een gegeven moment voldoende fortuin vergaard om de twee percelen te kopen op de hoek van de Breestraat en de Bloksteeg en er zijn huis te bouwen. Het is zeker dat het achttiende-eeuwse huis na 1729 gebouwd is, want op de kaart in het Zegenpralet Kennemerlant uit dat jaar staan nog twee smalle huizen getekend op die plek.¹⁴ Lourens stierf in 1784 een paar maanden voor zijn zoon Pieter Stelt 18 jaar werd, die daarna samen met zijn moeder de azijnmakerij voortzette. Pieter Stelt werd een van de rijkste inwoners van Beverwijk en was van jongs af aan geïnteresseerd in politiek. In 1811 werd hij aangesteld als burgemeester en had als een van zijn eerste taken Napoleon welkom te heten toen deze door Beverwijk reisde. Hij bleef burgemeester tot zijn dood in 1823.¹⁵ Waarschijnlijk was het Pieter Stelt die Breestraat 101 spoedig na de bouw geheel heeft ingericht en het de allure en aanzien gaf van de gegoede achttiende-eeuwse burgerij.

Het huis geeft aan de buitengevels een statige achttiende-eeuwse indruk door de met vazen bekroonde pilasteromlijsting van ingang en voorgevel en de Lodewijk XV-dakkapel. Ook verschillende achttiende-eeuwse interieur-elementen zijn nog overduidelijk aanwezig. Het meest indrukwekkend zijn de hal (ruimte 1), de gang (ruimte 6 en 7) en de voorkamer aan de rechter zijde (kamer 15). De hal en de gang hebben gedecoreerde stucwerk plafonds met een patroon van bloemen en strikken (afb. 10). Het rechte lijstwerk heeft een asymmetrisch beëindigend ornament en rijk geornamenteerde kopstukken. Boven alle deuren, die symmetrisch aan weerszijde van de gang liggen, en op het wandvlak tegenover de trap zijn gestuukte bovendeurstukken met ornamenten in de vorm van bloemen, fruit, strikken, schalen, muziekinstrumenten, tuingereedschap en urnen.

Deze simpele Rococo, die het neoclassicisme vooraf ging, vindt men ook terug in het plafond van de voorkamer (kamer 15, afb. 11), dat weliswaar zwaarder lijstwerk heeft en rijker gedecoreerde hoekstukken met symbolen voor Recht, Handel, Godsdienst en Oorlog. In deze voorkamer wordt de aandacht echter getrokken door de beschilderde behangsels die in houten lijstwerk en lambrisering zijn gezet (afb. 12). Vijf grote



Afb. 10. Decoratief stucwerk in de hal (RDMZ 1957)

schilderingen tonen geïdealiseerde Nederlandse landschappen. Op sommige is in de achtergrond een kerktoeren zichtbaar, die lijkt op de kerktoeren van de Grote Kerk te Beverwijk. Tussen en naast de vensters zijn zes smalle doeken aangebracht met guirlandes, bloemen en andere voorwerpen met een verschillend thema per doek: Poëzie en Schilderkunst, Muziek, Bouwkunst, Beeldhouwkunst en Wetenschap of Industrie. Sommige van de panelen van de lambrisering zijn niet van hout maar van doek. De reden hiervoor is onduidelijk, maar het is mogelijk dat deze ook gedecoreerd waren en later zijn overgeschilderd in dezelfde kleur als het timmerwerk.¹⁶ De lambrisering en het overig timmerwerk is nu roze, maar onder afschilferende verf en losgekomen latten is een mintgroene verf te zien. Zonder verder kleurhistorisch onderzoek is het niet te zeggen wanneer het timmerwerk is overschilderd. De kwaliteit van de beschilderde behangsels is hoog, maar de conditie van het doek zelf is slecht. Het doek is op verschillende plaatsen gescheurd, omdat de opspanning niet meer goed is. Door het verlies aan spanning – of juist als oorzaak hiervan – komt het doek op verschillende plaatsen los in de hoeken. Het schilderwerk zelf vertoont craquelé, verfverlies en het vernis is verkleurd.

Boven de vijf deuren bevinden zich grisailles waarvan de twee boven de kasten Bacchus en Ceres afbeelden en de



Afb. 11. Decoratief stucwerk in rechter voorkamer, symbolen voor Godsdienst (foto K. Vandenbroucke)

andere drie putti, die verschillende objecten vasthouden en daarmee symbool staan voor Vrede, Handel en Voorspoed. Twee van de grisailles zijn gesigneerd met J.L. Augustini met daarbij op de ene 'pincit' en op de andere 'fecit'. Jacobus Luberti Augustini (1748-1822) was een leerling in de studio van zijn vader, Jan Augustini (1725-1773), die onder meer behangsels heeft vervaardigd voor kasteel Assemburg nabij Beverwijk in 1767 en voor het landgoed Oud-Amelisweerd nabij Utrecht, die gedateerd zijn tussen 1770 en 1780. Mogelijk hebben vader en zoon samengewerkt voor de behangsels van Breestraat 101.¹⁷

Naast deze in het oog springende overblijfselen van de achttiende eeuw, zijn er ook bouwsporen waarvoor men langer moet kijken of, soms letterlijk, een kast voor moet openen. Dit laatste geldt voor de inbouwkasten in de muren tussen de mooie voorkamer en de gang (ruimtes 6 en 7). Uit de detaillering van het hang- en sluitwerk en de brede houten delen

blijkt dat deze kasten uit de achttiende eeuw stammen en dus tegelijk gemaakt zijn met de kamer en de gang en zich nog steeds in de originele staat bevinden. De binnenkant van de inbouwkasten onder de schuine van het dak in de kamer boven de keuken (kamer I-11) toont dezelfde detaillering en deze zijn dus waarschijnlijk uit dezelfde periode.

In de opkamer halverwege de trap (kamer 4) bevindt zich een ingebouwde secretaire met opstand (afb. 13). De decoratie van deze bijzondere kast is miniem, maar dit versterkt juist het beeld van functionaliteit van dit gebruiksvoorwerp. De kast sluit qua maat en uitvoering aan bij de houten lambrisering en luiken van deze kamer. Dezelfde uitvoering van luiken en lambrisering is te vinden in de mooie voorkamer en bij de ramen van de gangen op de begane grond (ruimte 7) en op de eerste verdieping (ruimte I-1), die dus allemaal nog in de originele staat van de achttiende eeuw zijn. Het is interessant dat deze bouwsporen terug te vinden zijn op zeer



Afb. 12 Wand rechter voorkamer met beschilderde behangsels, lambrisering en grisailles (foto's K. Vandenbroucke)

verschillende plekken in het huis: vooral het feit dat de luiken en de lambrisering bij het raam op de eerste verdieping niet zijn veranderd sinds de achttiende eeuw is verbazingwekkend als men bedenkt hoezeer deze verdieping verbouwd is geweest in latere bouwfases.

Het zijn in de eerste plaats de volumetri van het pand en de indeling en de decoratie van de gevels die verwijzen naar de achttiende-eeuwse architectuur. Behalve de grote dakkapel aan de achtergevel zijn er geen sporen gevonden die er op wijzen dat het volume van het huis is aangepast sinds de bouwtijd. De ramen zelf zijn op drie exemplaren na allemaal al eens vervangen, maar de plaatsing van de ramen en deuren is niet veranderd. De voorgevel met omlijste voordeur en kroonlijst op de gevel, beide bekroond met vazen, geeft een wat strenge indruk en neemt afstand van de straat. De bredere achterdeur daarentegen is overdadig gedecoreerd met Rococo details en heeft binnendeuren achter de glazen panelen. De vraag rijst waarom juist de achterdeur een rijkere, en daardoor belangrijkere indruk maakt dan de voordeur. Men moet echter bedenken dat deze zijde naar de haven gekeerd was, dus waar de rijke Amsterdamse kooplieden en families aankwamen, en ook naar de azijnmakerij van de familie Stelt – waardoor het huis de connotatie krijgt van een directeurswoning.

Magere jaren in de negentiende eeuw

Pieter Stelt stierf kinderloos in 1823 en het huis en de azijnmakerij kwamen in het bezit van de Van Waterschoot van der Gracht familie. Hoewel er tijdens dit onderzoek geen documenten gevonden zijn die eenduidig aangeven op welke manier het huis van de ene familie naar de andere overging, zijn er wel aanwijzingen: ene Joanna Stelt van Lidt, azijnmaakster, trouwde in 1818 met Joannis Petrus Andreas van Waterschoot van der Gracht. Nadat Joannis in 1820 stierf, hertrouwde Joanna in 1826 met zijn jongere broer Wilhelmus Joannes Cornelius van Waterschoot van der Gracht, maar stierf jong en kinderloos in 1837.¹⁸ Het is waarschijnlijk dat Joanna Stelt van Lidt een nicht was van Pieter Stelt, de azijnmakerij van hem heeft geërfd en dat deze door haar huwelijk in het bezit kwam van de Van Waterschoot van der Gracht familie. Wilhelmus' zoon Jacobus Josephus Wilhelmus – geboren in 1841, uit het tweede huwelijk van Wilhelmus met Antonia Henrica Schermer in 1839 – erfde het huis in 1879¹⁹ en verkocht het in 1920 aan de St. Agatha parochie.²⁰

In het huis bevinden zich weinig resten van de Van Waterschoot van der Gracht periode. De economie was algemeen ongunstig in Holland en in Beverwijk in het bijzonder door het dichtslibben van het Wijkermeer. Daardoor werd er wei-



Afb. 13. *Secretaire in opkamer (foto K. Vandenbroucke)*

nig gebouwd of verbouwd, maar paste men eerder de decoratie van het interieur aan aan de laatste mode of er werden nieuwe meubels gekocht.²¹ In de twintigste eeuw is de eerste verdieping verschillende malen verbouwd, dus sporen van eventuele aanpassingen van de negentiende eeuw aan de slaapverdieping – bijvoorbeeld voor nieuwe normen voor hygiëne – zijn verloren gegaan.

Slechts twee onderdelen zijn mogelijk te herleiden tot de negentiende eeuw: ten eerste zijn de deuren die uitkomen op de gang van de begane grond gehout aan de gangzijde (ruimtes 6, 7 en 9). De houtimitatie is zeer gedetailleerd en van hoge kwaliteit en zou van het begin van de negentiende eeuw kunnen zijn. Ten tweede kan uit de indeling en detaillering

van een aantal ramen afgeleid worden dat ze uit de negentiende eeuw stammen, maar om hierover uitsluitsel te hebben is meer gedetailleerd bouwhistorisch onderzoek nodig.

De meest duidelijke nalatenschap van de Van Waterschoot van der Gracht familie is echter niet in het huis te vinden, maar daarbuiten. Op de kadastrale kaart van Beverwijk uit 1832²² heeft de tuin nog dezelfde omvang als de samenvoeging van de twee smalle lange kavels aan de Breestraat van de zeventiende-eeuwse kaart van Daniel van Breen. De tuin bij het huis dat in 1920 door de Van Waterschoot van der Gracht familie is verkocht, beslaat echter een veel groter stuk grond.

Huidige St. Agatha pastorie

Die grote tuin was de reden dat de St. Agatha parochie Breestraat 101 heeft gekocht in 1920. De St. Agathakerk aan de Peperstraat uit 1837 was te klein geworden door de explosieve bevolkingsgroei ten gevolge van de ontwikkeling van het IJmond gebied. De parochie was op zoek naar een groot stuk grond voor een nieuwe kerk. In 1924 werd de huidige St. Agathakerk gebouwd naar het ontwerp van Josephus en Pierre Cuypers in de achtertuin van Breestraat 101. In datzelfde jaar werd het woonhuis verbouwd tot pastorie. In het archief van de pastorie zijn tekeningen teruggevonden van de verbouwing, die ondertekend zijn met "De Architecten, Amsterdam Oktober 1923". Het interessante van deze tekeningen is dat grafisch en met tekst is aangegeven wat de voorgestelde veranderingen waren: de plannen leveren dus ook informatie over de staat van het huis bij aankoop.

De belangrijkste verandering aan het huis in 1924 was de toevoeging van een grote dakkapel in het midden van de achtergevel. Hierdoor werden de kamers aan de rechterzijde van de gang achteraan op de eerste verdieping groter en bruikbaar (kamers I-9 en I-10). In deze zone is de verdeling van de kamers uit 1924 nog steeds dezelfde.

Op de begane grond is in 1924 structureel nauwelijks iets veranderd. Het is interessanter om na te gaan hoe de begane grond er toen uitzag in vergelijking met de huidige situatie. Tussen de twee voorste kamers aan de linker zijde van de gang (kamers 2 en 3) was bijvoorbeeld een timmerwerk wand met schuifdeuren, waar nu een verdeelwand staat. In de tuinkamer aan de linkerzijde (kamer 5) waren grote vaste kasten onder de overhangende kast, die eerder besproken is. De tuinkamer in het midden van het huis (kamer 8) had schuifdeuren naar een zeshoekige veranda en er was een open haard. Waar vandaag de dag het toilet is (ruimte 14), was in 1924 een voorhal voor het toilet, dat zich toen bevond in de kleine ruimte die nu een kast is bij de bijkeuken (ruimte 13). Dit verklaart waarom in deze twee ruimtes dezelfde marmeren tegels op de vloer liggen, wat voor een keukenkast niet logisch is. Op de wanden van het huidige toilet, het voormalige toilet en de bijkeuken (ruimte 12) zijn witjes van 13 x 13 cm. Deze tegels dateren, evenals de marmeren vloeren, waarschijnlijk uit de achttiende eeuw.

Naast deze uitgebreide plannen zijn ook twee kleinere renovatieprojecten teruggevonden in het archief van de St. Agatha

pastorie: een uitbreiding van de grote dakkapel in 1939 en de verbouwing van de veranda in 1956. Bij het plan van 1939, getekend door de architect G.J.W. Langendijk, zijn ook een directiebegroting en verschillende inschrijfbegrotingen teruggevonden. Het plan voorziet in een uitbreiding van de dakkapel naar beide zijden, maar uit de directiebegroting en de inschrijfbegrotingen is te begrijpen dat enkel de linker zijde van de gang het echte project was (kamer I-5). De meest rechter zolderkamer (kamer I-11) zou middels een apart contract opgedragen worden, maar dit is nooit gebeurd.

Op het plan voor de verbouwing van de veranda (kamer 8) uit 1956 zijn de oude en de nieuwe situatie naast elkaar getekend en enkele principedetails voor de nieuwe structuur. In deze verbouwing werd de muur tussen de kamer en de veranda doorgebroken en de veranda zelf vervangen door een rechthoekig volume om zo een grotere kamer te verkrijgen; volgens het opschrift op het plan om een werkkamer te maken voor de deken. In 1991 werd in deze werkkamer een kapel ingericht toen de gemeenschap te klein werd om de kerk elke dag van de week geopend te houden. Ongeveer tegelijk met de inrichting van de kapel werd in de kamers aan de voorzijde van de eerste verdieping (kamers I-1 tot en met I-4, I-13 en I-14) een onafhankelijk appartement ingericht voor de pastoor, terwijl de rest van de pastorie (semi-) openbaar werd voor activiteiten van de gemeenschap.

Conclusie

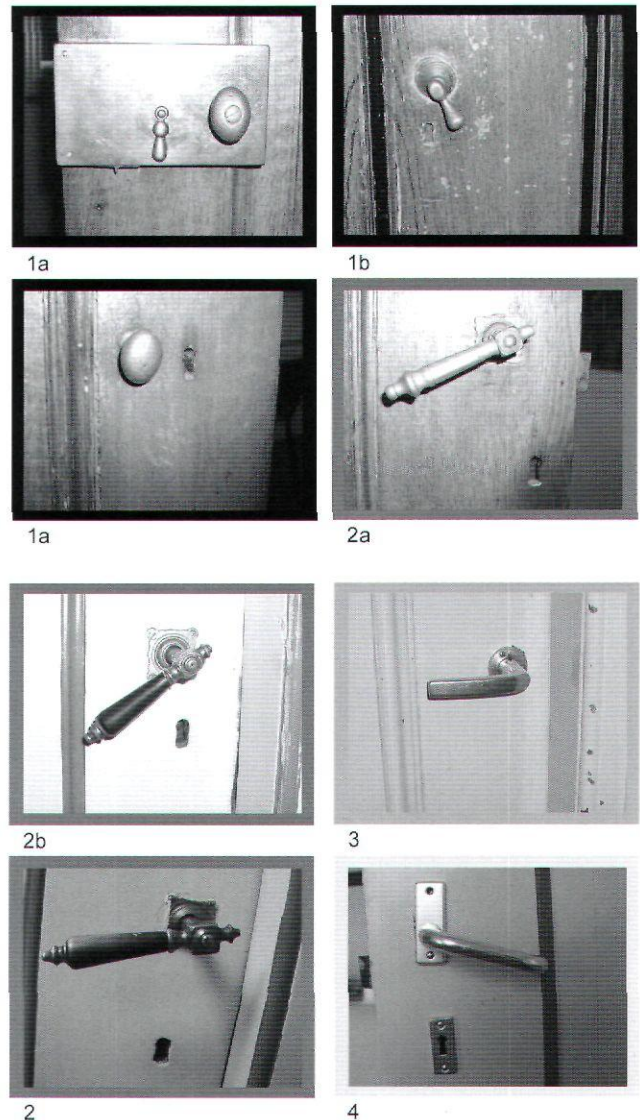
Breestraat 101 te Beverwijk was in oorsprong een doorsnee herenhuis van een kleine regionale hoofdstad dat waarschijnlijk in de tweede helft van de achttiende eeuw haar huidige vorm heeft gekregen. Het interessante is de staat waarin het huis aan ons is overgeleverd. Natuurlijk zijn de decoraties in de gang en de mooie voorkamer waardevol, maar het zijn juist de gewone, alledaagse details die zelden in originele staat worden aangetroffen, zoals de inbouwkasten, de vaste secretaire in de opkamer en de manier waarop de overblijfselen van de twee zeventiende-eeuwse huizen gecombineerd zijn tot een achttiende-eeuws huis.

Bijlage

Inventaris van deurklinken

Een van de onderdelen van het bouwhistorisch onderzoek was het inventariseren van bepaalde bouwkundige elementen en details. Zo zijn bijvoorbeeld alle deurklinken gefotografeerd, gegroepeerd per type en is op de plattegronden aangegeven welke types deurklinken op welke deuren voorkomen. Hoewel een deurklink een element is dat makkelijk vervangen kan worden, blijkt deze inventarisering toch een instrument te zijn voor het groeperen van ingrepen.

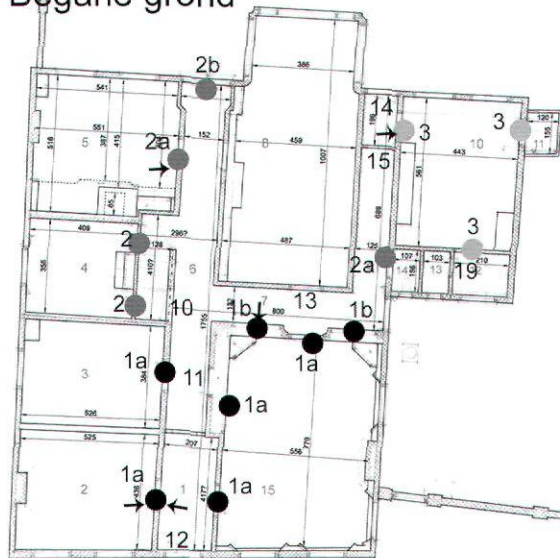
Op de plattegronden is te zien dat de deurklinken van de keuken op de begane grond alle drie tegelijk vervangen zijn, waar-



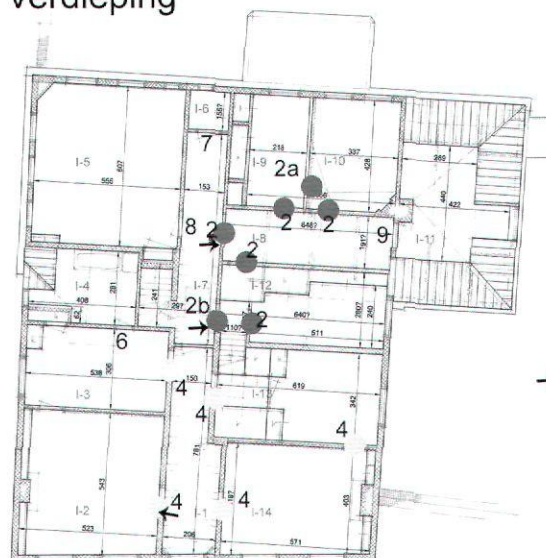
schijnlijk bij een uitgebreide opknaptbeurt van de keuken. Ook bijna alle deurklinken van het zelfstandige appartement op de eerste verdieping zijn van hetzelfde type, dus vervangen op het moment dat deze kamers verbouwd werden tot appartement.

Het is interessant dat de voorkamers op de begane grond (kamers 2, 3 en 15) nog alle originele deurklinken hebben, hoewel de voorkamers aan de linker zijde (kamers 2 en 3) voor de rest geen originele details meer bezitten. De deurklinken van type 2 waren niet onmiddellijk te dateren, maar blijken geconcentreerd in de kamers op de verdieping die in 1924 verbouwd zijn. Het ligt dus voor de hand aan te nemen dat ook de kamers op de begane grond die dit type deurklinken hebben in 1924 opgeknapt zijn. De kastdeur en het dichtzetten van de overhangende kast in de opkamer (kamer 4) zouden bijvoorbeeld toevoegingen kunnen zijn uit 1924.

Begane grond



Verdieping



→ = positie foto

Noten

- 1 Redengevende omschrijving, Object-gegevens objecten databank Rijksdienst voor de Monumentenzorg, Rijksmonumentnummer 9445, 10 mei 2005.
- 2 Academiejaar 2004-2005 met als promotoren Barbara van der Wee en Eloy Koldewij.
- 3 Paragraaf gebaseerd op: G.P. Alders e.a., *Het ontstaan van Beverwijk als stedelijke nederzetting*, Hilversum 1998, 15, 36.
- 4 Paragraaf gebaseerd op: H.J.J. Scholtens, *Uit het verleden van Midden-Kennemerland*, Den Haag 1947, 37-38, 54-62, 122-125, 156-165, 206, 243-255; en: J. van Venetien en R.M.T. Verwer, *De Stede Beverwijk, affghetekent door Daniel van Breen 1648-1649*, Beverwijk 1974, 6-7 (Kennemer Oudheidkamer).
- 5 Scholtens 1947, 47 en 257.
- 6 Paragraaf gebaseerd op: J. van Venetien, *Hart van Kennemerland, Album van leven en werken in Midden-Kennemerland door de eeuwen heen*, gepubliceerd ter ere van het 50 jarig jubileum van de Koninklijke Nederlandse Hoogovens en Staalfabriek NV te Ymuiden 1918-1968, Ymuiden 1968, 50-62; en: van Venetien en Verwer 1974, 13; en: Scholtens 1947, 29-30 en 59; en: 'Stadsontwikkeling van Beverwijk' in: *Ledenbulletin Historisch Genootschap Midden-Kennemerland* 22(1998), 3-7.
- 7 Het enige exemplaar van deze kaart maakt deel uit van de Bodel Nijenhuis collectie in de Universiteitsbibliotheek te Leiden.
- 8 Het schetsboek bevindt zich in het familie archief Heshuysen dat bewaard wordt in het Gemeente Archief van Amsterdam.
- 9 De 'Achtermeerstraat' heet tegenwoordig 'Slangenwegje'.
- 10 Van Venetien en Verwer 1974, 22: Deze poppelireboom is int voorjaer Ao 1650 afgehouden, na dat hij over hondert jaar gestaan heft. De stam van de boom was in de ronde 11 voeten dick 4 ½ v. Φ
- 11 Paragraaf gebaseerd op: Van Venetien en Verwer 1974, 5, 22.
- 12 C.W. Fock, '1600-1650' in: C.W. Fock (red.), *Het Nederlandse Interieur in beeld 1600-1900*, Zwolle 2001, 21-35.
- 13 Doop en trouw Beverwijk 1680-1776: home.wanadoo.nl/klpjblijendaal/Doop%20en%20Trouw%20Beverwijk%201680-1776.htm, 13-11-2005.
- 14 H. De Leth, *Zegenpralant Kennemerlant*, Amsterdam 1729, Andries en Hendrik de Leth, prent 20
- 15 J. van der Linden, 'Pieter Stelt een vergeten burgervader', *Ledenbulletin Historisch Genootschap Midden-Kennemerland* 20(1995), 12-21.
- 16 R. Crevecoeur, brief aan dhr Anne Paupit, ref.nr. 97/8798/RC-VF/07.2.1, Centraal Laboratorium voor Onderzoek van Voorwerpen van Kunst en Wetenschap (momenteel onderdeel van het ICN), Alkmaar, 6 februari 1997; en: Stichting voor Kerkelijk Kunstbezit Nederland, *Registratie van de St. Agatha pastorie Beverwijk, bisdom Haarlem*, 6 november 1974, met bijlagen van september 1986 en april 1999.
- 17 P.A. Scheen, *Lexicon Nederlandse beeldende kunstenaars 1750-1880*, Den Haag 1981, 190-192; en Beeldbank RKD: www.rkd.nl, 9-5-2005.
- 18 Noordhollandse huwelijken: genea.pedete.net/bever/193.htm, 13-11-2005.
- 19 Van Waterschoot van der Gracht stamboom: www.iaehv.nl/users/harryw/fam1.htm, 3-12-1998.
- 20 E.R.T. Jongerden en J.Th. Leeuw, *De Agathakerk een levend monument*, uitgegeven bij het 75 jaar bestaan van de Wijkparochie H. Agatha, Beverwijk 1999, 27.
- 21 T.M. Eliëns, '1800-1850' in: C.W. Fock (red.), *Het Nederlandse Interieur in beeld 1600-1900*, Zwolle 2001, 343-348, 364.
- 22 Alders 1998, 33.